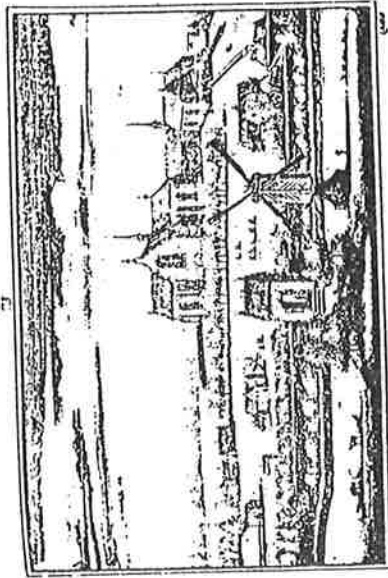

RENUUS

AWN. AFD. RIJNSTREEK

ADDYE 1866 LEWENDOBOL in 21/2-ster

1986 NR. 2

A.W.N.afd. Rijnstreek,
secr. W. Dorsman,
Doeslaan 22,
2351 SR Leiderdorp,
tel.: 071-897222.

Aan de leden en belangstellenden,

Nu het voorjaar hopelijk een beetje doorzet kunnen de gravers onder U weer actief worden. Op 19 april worden er met een graafmachine voorbereidingen getroffen voor ons nieuwe graafseizoen bij kasteel Dever te Lisse. Daarna wordt er met de hand verder gegraven op de zaterdagsochtend en misschien op andere tijden. Voor meer informatie: J.D.F. Hardenberg, 02522-11445.

De lezing en de jaarvergadering worden zoals gewoonlijk gehouden in gebouw 55, Academisch Ziekenhuis, Rijnburgerweg 10, Leiden.

maandag 28 april ~~OPROEPING~~ VALKENBURG. De lezing over deze Romeinse opgraving waar onlangs ook Karolingische sporen zijn gevonden wordt verzorgd door de opgravingsleider Drs.E.J. Bult.

zaterdag 10 mei LANDELIJKE LEDENVERGADERING TE LEIDEN. Voor deze door enkelen van ons georganiseerde dag kunt U zich binnenkort via het formulier in Westerheem opgeven. Het programma is als volgt:
10.00-11.45 ledenvergadering

12.00-13.00 lunch

13.00-16.00 excursie naar Valkenburg en Dever of stadswandeling

16.00-17.00 napraten met een drankje in de Pieterskerk.

dinsdag 13 mei AFDELINGS LEDENVERGADERING.

Agenda: 1. Opening.

2. Notulen vorige vergadering.

3. Jaarverslag.

4. Verslag kascommissie.

5. Financieel verslag, begroting.

6. Bestuurswisseling.

7. Rondvraag.

Pauze

8. WIJNFLESSEN, NIET ALLEEN BOEIEND OM DE INHOUD.
Lezing door Drs.W. Dorsman. Al sinds het begin van de glas-

blaaskunst zijn flessen voor het bewaren van wijn gebruikt. Het bottelen werd echter pas in de achttiende eeuw op grote schaal toegepast. De lezing zal zich voornamelijk op deze periode toespitsen. Achtereenvolgens komen de produktie, de vormontwikkeling en de samenhang tussen de fles en het type drank aan bod.

ad 6. De voorzitter Dr.A. Wassink is niet meer herkiesbaar. Het bestuur stelt voor in zijn plaats te benoemen Dhr. D. van der Kooij. Tegenkandidaten kunnen tot een week voor de vergadering schriftelijk ingediend worden bij de secretaris voorzien van tenminste tien handtekeningen van stemgerechtigde leden.

In de werkruimte wordt op het ogenblik gewerkt aan het materiaal van het afgelopen seizoen bij kasteel Dever, we zijn nu aan de wijnflessen toe waarvan er een aantal geresatureerd kan worden. Diverse aardewerkvondsten worden met gips aangevuld en bijgekleurd. Hiernaast wordt het materiaal van de Merovingisch/Karolingische opgraving te Leiderdorp bestudeerd. Als U interesse hebt kunt U bellen naar Siet van der Meulen-van Harskamp 071-412156.

De opgraving te Valkenburg is inmiddels weer van start gegaan. Degene die voor een week of langer mee willen graven zijn hierbij van harte uitgenodigd. Nadere informatie is te verkrijgen bij de opgravingsleider Drs. E.J. Bult, Heinzestraat 17, 1081 SL Amsterdam, tel. 020-628734, of tijdens de lezing op 28 april.

Het hoofdbestuur heeft in november 1985 een informatieboekje over de A.W.N. uitgegeven. Dit wordt als introductie aan de nieuwe leden toegestuurd. Voor leden is het boekje voor fl.3,- te koop bij de secretaris.

De A.W.N. beheerd al sinds geruime tijd een knipselarchief waaruit bijvoorbeeld de knipsels die in Westerheem verschijnen genomen zijn. Om dit archief te versterken roept Mevr. Goudappel iedereen op om haar knipsels uit vooral de lokale pers te sturen. Haar adres is: Herman Gorterplaats 199, 2902 TE Capelle aan de IJssel.

Tot ziens, Wim Dorsman

Leden

Het ledenaantal is dit jaar iets gedaald en is nu 130.

Bestuur

Dit jaar heeft veel veranderingen gebracht. Niet herkiesbaar was Dhr.E. van der Most. Wij werden altijd erg gestimuleerd door zijn enthousiasme en inzet. Zijn vertrek uit het bestuur werd gelukkig verzacht door zijn actief blijven in de afdeling waardoor wij van zijn kennis konden blijven profiteren.

Drs.A. Peddemors, Drs.C. van Driël-Murray en Mvr.M.L. Vogelaar waren wel herkiesbaar. Wij hebben dankbaar van deze mogelijkheid gebruik gemaakt om ons bestuur weer met hun aanwezigheid te verrijken.

Dr. A. Wassink stelde zich voor één jaar herkiesbaar. Deze geste werd zeer op prijs gesteld omdat een goede voorzitter toch voor een groot deel het reilen en zeilen van een afdeling uitmaakt en dat kunnen we van de huidige voorzitter zeker zeggen.

Mvr. S. Sprey en Dhr. J. van der meulen werden bereid gevonden het bestuur te versterken zodat het bestuur nu bestaat uit:

voorzitter A. Wassink
vice-voorzitter C. van Driël-Murray
penningmeester M.L. Vogelaar
secretaris W. Dorsman
lid D. van der Kooij
lid S. Sprey
lid J. van der Meulen
adviserend lid A. Peddemors

Lezingen en excursie

Dit jaar werden de volgende lezingen gehouden:

Drs. J. Gawronski Archeologisch-historisch onderzoek van de Oost-Indiëvaarder "De Amsterdam"
Drs. J.P. Pals Plantaardigheden in de Archeologie
Drs. M.C. van Trierum Werk en resultaten van het Bureau Oudheidkundig Onderzoek Rotterdam
Dr. C. Isings Opgravingen op de Hoge Woerd in de Meern
Drs.A.H. Land Laat dertiende-eeuws pottenbakkersafval uit Leiden
Prof.Dr.G.J. Verwers Rondleiding tentoonstelling "Op goede gronden" in het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden
Dhr.F.C.Beunder "Aen 't ende van den Lande" De vroegste geschiedenis van het Sichts-Hollandse grensgebied.
Drs. L. van der Hurk De tumulusgraven uit de Romeinse tijd te Esch, Noord-Brabant

Dhr.J. van der Meulen De 'Gouvenaars' van Alphen aan den Rijn

De excursie voerde onder de deskundige en inspirerende leiding van Drs. A. Peddemors naar Zeeland waar het Zeeuws Museum te Middelburg bezocht werd. Vervolgens een rondtocht over Walcheren langs de vliedbergen, kreekruigen en Souburgs' Oude Ringwal waarna afgesloten werd met een ontvangst door afdeling Zeeland in fort Rammekens.

De opkomst bedroeg gemiddeld 20 leden.

Werkavonden

Op de werkavonden is verder gegaan met het materiaal van Leiderdorp, Merovingisch/Karolingisch aardewerk. Hierbij is wel vooruitgang geboekt maar het is erg lastig om het goed te determineren. Het grote vondstcomplex van kasteel Teylingen is zoveel mogelijk uitgezocht en gerestaureerd. De vonsten van het onderzoek te Voorschoten zijn gewassen en gedetermineerd. Met het uitzoeken van het materiaal van Dever is een begin gemaakt. Wat opvalt is de grote verscheidenheid in vondstcatergoriën.

Publiciteit

Mevr. M.L. Vogelaar heeft voor de ziekenomroep en voor een schoolklas over archeologie in het algemeen en over de A.W.N. verteld. Daarnaast heeft zij er voor gezorgd dat Radio Rijnland een interview met enkele afdelingsleden in onze werkruimte afnam.

Op 21 november was de afdeling vertegenwoordigd op de verenigingsmarkt van Leiderdorp. Hoewel dit op het bestuurlijke vlak enkele goede contacten opleverde was de standplaats zodanig dat de publieke belangstelling wat te wensen overliet.

Op 27 november nam de secretaris voor het eerst deel aan een vergadering van de Provinciale Archeologische Commissie als vertegenwoordiger voor de A.W.N. Hij hoopt een acceptabele opvolger te zijn van de deskundige en inspirerende heer A. Ch. van Son die op 27 augustus 1985 zo plotseling overleed.

Mevr. C. van Driël-Murray heeft namens de A.W.N. zitting genomen in de Stichting Romeinse bewoning Valkenburg. Zij heeft alle leden een brief gestuurd met de uitnodiging om voor een week of langer op Valkenburg te komen graven. Hieraan is door verschillende van ons gehoor gegeven.

Voor de Alphense aangelegenheden zijn enkele bestuursleden aanwezig bij de vergaderingen van de Stichting Forum Romanum Albanianum. Eén van de resultaten van deze samenwerking is de uitgave van een puntenkaart van Alphen waarvoor het onderzoek gedaan is door Mevr. S. Sprey.

Veldwerk

Dever, Lisse. In april werd begonnen met het completeren van het meetnet. Hierna werd op grond van de kaart die in 1978 naar aanleiding van het ploer-

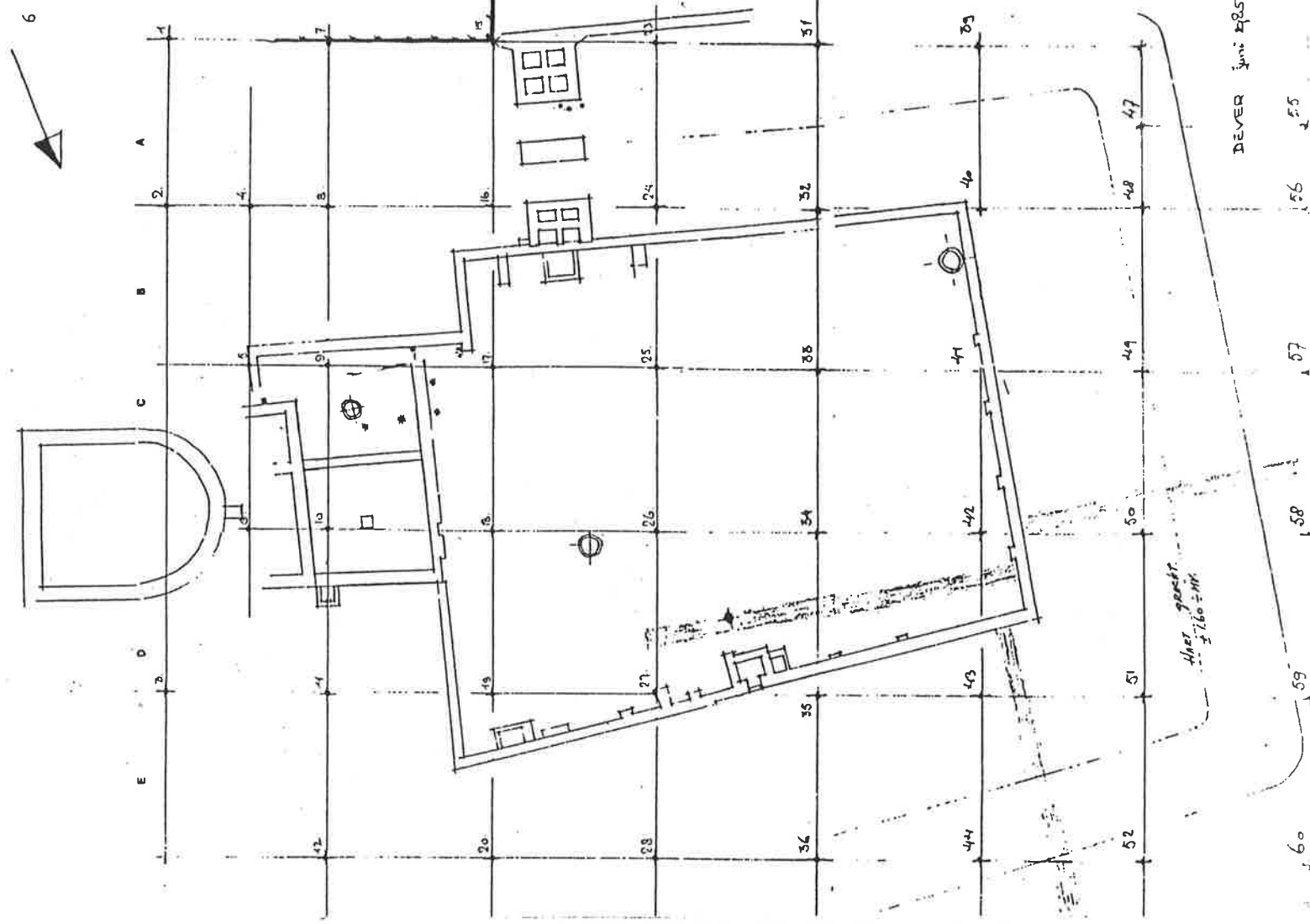
gen was gemaakt en de proefputten van 1984 systematisch het muurwerk gevolgd en blootgelegd, zie afbeelding. In de voorhof werd met de graafmachine een sleuf van ca. 20 meter gegraven parallel aan aan noordmuur om te zien of er nog restanten van fundamenten te vinden waren die duidelijkheid zouden kunnen verschaffen over de bebouwing op de voorhof. Behalve een houten tonnetje midden in vak D4 was dit echter zonder resultaat. Ook werden in de noord-west hoek van de voorhof twee sleuven gegraven om de grachtbreedte en diepte vast te stellen. Deze bleek 15 meter breed bij een diepte van 1,5 m. In vak C2 werden de staanders van een houten brug gevonden die waarschijnlijk behoren tot een brug die de donjon met de voorhof verbond voordat het voorhuis gebouwd werd. In de vakken A3 en B3 werd het fundament van de stenen brug met twee bogen gevonden die in 1767 gebouwd was om het huis beter verkoopbaar te maken maar nooit echt gebruikt is. Een uitgebreider verslag over deze opgraving van de hand van de heer B.H.H. Bergman met tekeningen van de heer L. van Vliet is bij de secretaris verkrijgbaar.

Alphen aan den Rijn. Tijdens het onderzoek naar het Romeinse castellum in de castellumstraat onder leiding van de heer Dr.J.K. Haalebos werden door de A.W.N. twee beerputten geborgen. De datering is 1640-1790. Vooral opvallend waren de vele zaden en botten. Deze werden met subsidie van de gemeente Alphen aanden Rijn gedetermineerd op het Instituut voor Prae- en Protohistorie te Amsterdam.

Voorschoten. In september werd gedurende twee middagen een onderzoek gedaan in het stalgedeelte van het pand Voorstraat 11 in het kader van van de restauratie van dit 17de/18de eeuwse pand door de Stichting Diogenes. Gevonden werden een aantal vloerniveau's uit de 18de en 19de eeuw van plavuizen en jofferklinters. Een keider nog voorzien van plavuizenvloer is naar het muurwerk te oordelen 16de eeuws. Deze kelder had een andere oriëntering dan het huis waaronder hij werd aangetroffen en kon daarom wegens het bouwproces slechts zeer gedeeltelijk worden ontgraven. Een proefput tegen één van de muren leverde een fundering van kloostermoppen op die de indruk maakte niet secundair gebruikt te zijn, bovendien werden in direct verband hiermee 14de/15de eeuwse steengoedscherven gevonden. De restauratie van het pand zal in een aantal fasen verlopen, getracht zal worden om dan steeds waar mogelijk onderzoek te doen in samen werking met de Rijksdienst Monumentenzorg. Tevens zouden gegevens boven water kunnen komen betreffende de vroegere bewoningsgeschiedenis van deze zo centraal in het dorp gelegen plek.

Leiderdorp. Als uitvloeisel van ons onderzoek in 1983/84 werd in december 1985 en maart 1986 een klein terrein nabij de Hoogmadense weg bestemd voor de bouw van een woning afgeboord. Dit leverde vroege kogelpot scherven op maar geen laag waartoe deze zouden kunnen behoren. De diepte waarop dit werd aangetroffen maakte onderzoek zonder mechanische middelen onmogelijk, getracht zal worden bij het graven van de bouwput waarnemingen te doen.

W. Dorsman/ D. van der Kooij

DEVER juni 1985

1:59 1:58 1:56 1:55

Opening. De vergadering wordt geopend door de voorzitter Dhr. Wassink.

De notulen van de vorige vergadering worden goedgekeurd.

Jaarverslag. Het jaarverslag is te lezen in Renus nr. 1 van 1985. Daarin staan ook alle activiteiten vermeldt welke thans gaande zijn. De secretaris heeft alleen verzuild het onderzoek in de Cronésteinpolder te vermelden. Renus is nu in een veel mooiere uitvoering verschenen, waarvoor lof aan de secretaris.

Verslag kascommissie. Men ieder heeft het financieel verslag over 1984 ontvangen. Dit verslag wordt verder toegelicht door Dhr. Wassink, evenals de begroting 1985. Het bedrag voor de pomp is opgevoerd tot f 1500.— Hopelijk kunnen we spoedig tot de aanschaf overgaan.
De kas is door de kascontrolecommissie in goede orde bevonden. Deze commissie bestond uit Dhr. J.D.F. Hardenberg en A.M. Straman.
Nieuwe kascommissie: Dhr. A.v. Peursen en Dhr. P.v.d. Broeke.

Bestuurswisseling. Aftredend zijn: Drs. C.V. Driël-Murray, E.v.d. Most, Drs. A. Peddemors, M.L. Vogelaar en de voorzitter Dr. A. Wassink.
Herkiezbaar zijn: Drs. C.V. Driël-Murray, Drs. A. Peddemors en M.L. Vogelaar.
Dr. A. Wassink is slechts voor een jaar herkiesbaar. Dr. A. Wassink zou willen aftreden maar wordt toch bereid gevonden nog een jaar aan te blijven als voorzitter.
Drs. Peddemors is meestal niet aanwezig, hij is meer adviseur.

In plaats van Dhr. V.d. Most worden mede daarom, nu twee nieuwe bestuursleden gekozen en wel mevrouw S. Sprey en Dhr. J.v.d. Meulen. Beide nieuwe bestuursleden worden hartelijk welkom geheten. Ook is de uitbreiding van het bestuur wenselijk omdat in 1986 de landelijke vergadering bij ons zal plaatsvinden en dit eist veel voorbereiding.

Wat verder nog ter tafel komt. Drs.v. Driël vertelt dat kortgeleden de stichting Valkenburg is opgericht. Onze afdeling kan een kleine bijdrage leveren aan het onderzoek in Valkenburg door b.v. veldonderzoek, maar dat moet dan wel continu en er is dringend behoefte aan mensen die belangstellenden willen rondleiden. Dat laatste kan op tijden die nader bespreekbaar zijn.
Belangstellenden kunnen zich opgeven bij Drs.v. Driël-Murray.
h. Land is coördinator.

Voor de excursie zijn nog maar weinig inschrijvingen binnen. Dhr.v.d. Meulen zegt dat we een volgende keer de datum nauwkeuriger moeten vaststellen. Het valt nu in een lang weekend (Hemelvaart) en veel mensen gaan dan uit. Volgens Drs. Peddemors moet het door kunnen gaan. Er gaan veel mensen van de afdeling Den Haag mee.

Dhr. D.v.d. Kooij deelt mee uitgenodigd te zijn in Amsterdam om daar te kijken naar een pomp en naar hoe daar gewerkt wordt.

De vergadering is om 20.34 uur afgelopen.

Na de pauze volgt een lezing door Drs. H. Land over laat dertiende-eeuws potten-akkersafval uit Leiden.

Tot 1574 stond tussen Noordwijk en Sassenheim het Cisterciënzerinnenklooster Leeuwenhorst. Over de bewoners, hun financiën, hun bouwactiviteiten, hun werkzaamheden in het onderwys en hun levensstijl is veel bekend uit de rijke, nog bewaarde archieven (Wijntjes, 1982, De Moor, 1982). De kloostergebouwen ze zijn echter na 1574 geheel verdwenen en alleen het door sloten omgeven terrein waar het klooster stond is nog in het landschap herkenbaar. Het verschijnen van een aantal studies over het klooster was aanleiding voor hernieuwde

belangstelling voor het kloosterterrein zelf: was er nog iets aan bouwresten over, viel er nog iets van de plattegrond van het klooster op te tekenen? Berichten over ongewenste graafactiviteiten bereikte de Provinciaal Archeoloog Drs. D.P. Hallewas en de AWN afd. Rijnstreek werd gevraagd een onderzoek in te stellen. De eigenares van het terrein, Mevr. H.A.A. Baronesse van Heeckeren Brandsenburg-Gevers was zo bereidwillig toestemming te verlenen op het terrein van het klooster te prikken en te boren. In verband met de aanwezige houtopstand konden geen sleuven getrokken worden.

Voorafgaand aan het veldwerk werd een uitgebreid archiefonderzoek ingesteld door drs. W. Dorsman, die documentatie en afbeeldingen van het klooster verzamelde, mede in samenwerking met Mevr. drs. G. de Moor. Verder zocht hij contact met belangstellenden uit de buurt die over vondsten en/of gegevens over de geschiedenis van het terrein beschikten. De briefwisseling is met de veldtekeningen en dagrapporten in de documentatie map van de AWN afd. Rijnstreek opgenomen, samen met copieën van de afbeeldingen en krantenknipsels betreffende Leeuwenhorst.

Hoewel er verschillende tekeningen en gravures van het klooster bestaan, zijn geen van deze betrouwbaar, omdat, al berusten zij mogelijk op een ouder, verloren gegaan origineel, zij zonder uitzondering van ná het afbreken van de gebouwen dateren (Wijntjes, 1982, biz. 81-82). De onderlinge ligging van de gebouwen wisselt van afbeelding tot afbeelding en geen van de weergaven is geschikt om meer dan een zeer globale indruk van de positie van de te verwachten gebouwen te geven. Een kaart van Pieter van Campen, getekend in 1801 toont geen spoor meer van de kloostergebouwen. Afgezien van de vage indruk dat de kerk ongeveer direct tegenover de huidige nog aanwezige brug en ingang van het terrein stond, waren er geen aanknopingspunten voor het opstellen van een archeologische verkenning aan de oude afbeeldingen te ontleenen.

Na deze eerste oriëntatie met behulp van oude tekeningen bestond het onderzoek uit

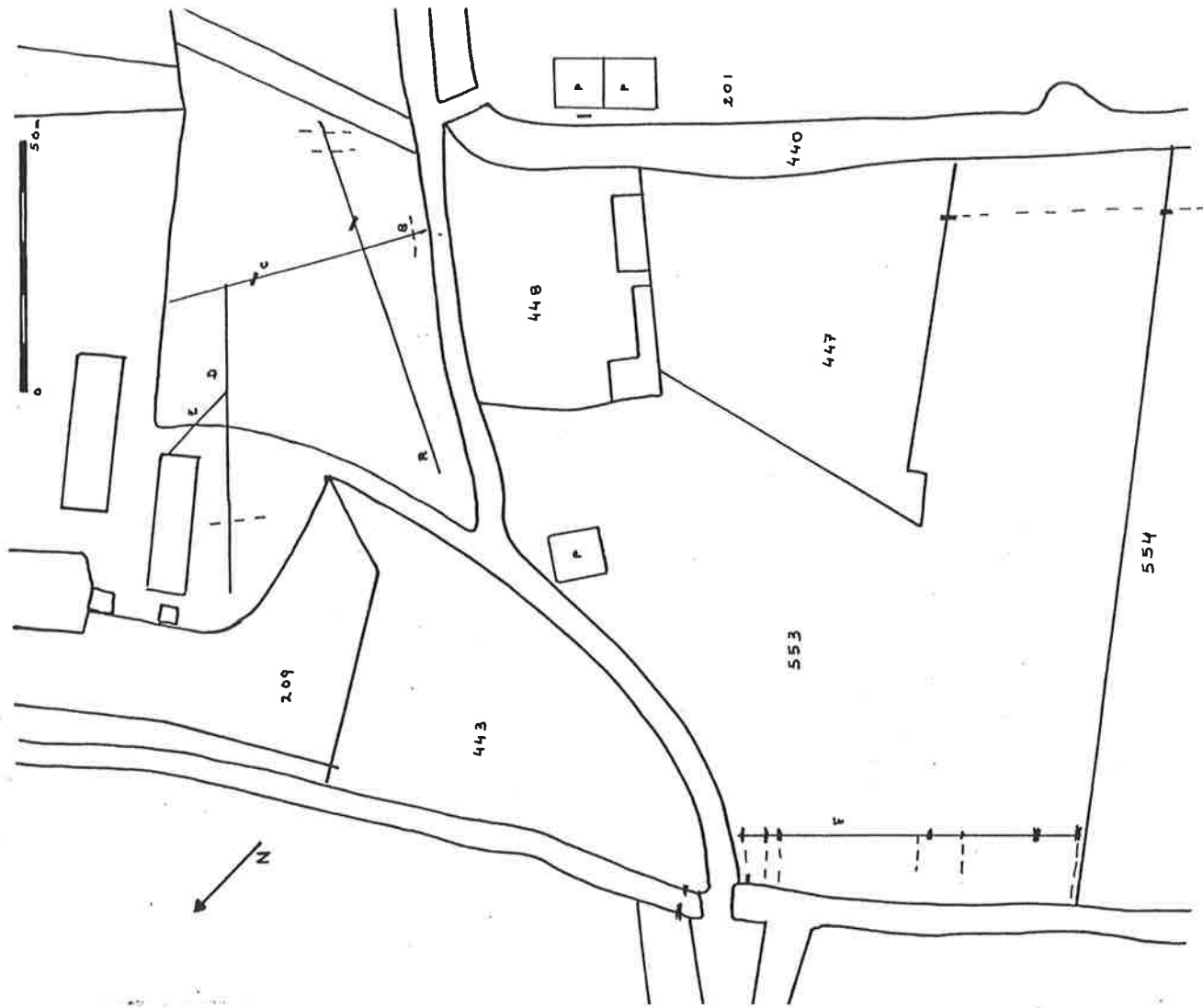
- het bestuderen van de beschikbare kaarten,
- het belopen van het terrein, op zoek naar oneffenheden, en scherven of bouwpuin aan de oppervlakte en andere blijken van vroegere bewoning
- het afzoeken van slootranden
- het prikken en boren om een indruk van de ondergrond te krijgen en eventueel de aanwezigheid van resterend muurwerk vast te leggen.

a) Cartografisch onderzoek

Het kloosterterrein is zichtbaar op de kaart 1:25000 Blad 30F Leiden (coörd. 92.90/472.95) als een geringe verhoging in de Zwetterpolder, n.o. van Noordwijk Binnen, aan de westkant van de Haarlemmer trekvaart. In het landschap is het terrein zichtbaar als een perceel bomen en hakhout. Vergeleken met de bewaarde afbeeldingen van het klooster is er in de huidige percelering weinig van de oude omgrachting bewaard gebleven. Alleen de ingang en de Maandagsche Wetering zijn nog herkenbaar. Daarentegen zijn resten van de percelering zoals aangegeven op de genoemde kaart van Pieter van Campen uit 1801 wél te volgen in het verloop van de huidige sloten. Deze aanleg gaat echter terug tot het midden van de 17de eeuw, toen Mr. Caspar Fagel het terrein liet inruimen voor zijn botanische tuin. Hierop komen wij in de conclusie nog terug.

b) Belopen van het terrein

Puin concentraties in de percelen 554, 201 en 445 zijn in verband te brengen met het verhard en paden en slootovergangen, niet met de overblijfselen van het klooster. Binnen het vermoedelijke abdijterrein vallen de niveaustellingen van de percelen 209, 447, 449 en het zuidelijk deel van 553 direct op. Deze percelen zijn vermoedelijk vrij recent afgegraven en geëgaliseerd. Zeer veel recent puin en afval ligt verspreid tussen het hakhout, vooral in de percelen 442, 449 en 553. Puihopen in het verlengde van de grens tussen 553 en 447 duiden misschien zowel op de sloop van het rentmeestershuis als op het ontruimen van het zuidelijk deel van beide percelen. Het grafveld van de kloosterzusters blijkt hier te hebben gelegen, en het puin zou afkomstig zijn van grafkelders. Het perceel 448 was niet beschikbaar voor onderzoek.

c) Afzoeken van slootranden

Dit leverde enige informatie op. Muurresten bij de huidige ingang zijn waarschijnlijk afkomstig van het voormalige poortgebouw van de abdij. Ondanks intensief prikkwerk kon het verdere verloop van een stukje muur in perceel 201 niet gevolgd worden. Enkele andere muurresten in 553 en 447 zijn wellicht te verklaren als Fagel's tuinmuur.

d) Prikken en boren

De mogelijkheid boorlijnen uit te zetten werd beperkt door recente bebouwing en beplanting. Vooral het centrale gedeelte - waar de kerk verwacht kon worden - was moeilijk bereikbaar. Twee arealen elk van 10 x 10 m werden afgeprikt wegens voorkomen van puin aan het oppervlak en wegens de relatief hoge (en dus mogelijk ongestoorde) ligging. Ondanks het dichte net werd echter geen vast muurwerk aangetroffen. Zes boorraaien werden uitgezet en afgeboord tot het natte zand van de natuurlijke ondergrond. Met lijnen A t/m E werd vergeefs getracht eventuele muurresten van het koor en de bijgebouwen van de abdij - die op grond van afbeeldingen mogelijk hier te verwachten waren - te localiseren. Concentraties van fijn puin en gruis kwamen wel voor, maar geen vast muurwerk, noch doorlopende banen puin of geplaveide vloeren. Enkele drassige verlagen kunnen in verband gebracht worden met de slootjes zichtbaar in de tuinaanleg op de kaart van 1801. De door ons aangeboorde puinconcentraties zijn wellicht ook eerder te interpreteren als tuinmuren dan als resten van de kloostergebouwen.

Boorlijn F werd over de plaats van het goed gedocumenteerde rentmeestershuis uitgezet. Hier werden zowel vast muurwerk als geplaveide vloeren aangeboord.

Conclusie

De resultaten van het onderzoek zijn voornamelijk negatief. Alleen het rentmeestershuis is te herkennen aan gevonden muurwerk. Dit huis werd tot aan zijn dood bewoond door Raadpensionaris Mr. Caspar Fagel (1634-1688), rentmeester van het Ridderschap van Holland, waaraan het terrein toebehoorde. De planten en gewassen in de omvangrijke botanische tuin die Fagel liet aanleggen werden tussen 1680 en 1688 geïnventariseerd door de Leidse hoogleraar kruidkunde, Paul Hermann. Het is waarschijnlijk dat deze tuinaanleg het hele terrein ingrijpend veranderd heeft: de opzet is nog altijd zichtbaar in de huidige parcelering. Dat de tuin kennelijk geen rekening

hield met de plaats van voormalige kloostergebouwen of met de oude terreinindeling maakt het waarschijnlijk dat tegen het midden van de 17e eeuw vrijwel niets van deze gebouwen meer over was.

De abdij Leeuwenhorst lijkt na de verwoesting in 1574 te zijn afgebroken. Enkele bijgebouwen bleven als hoeve in gebruik, maar de meeste gebouwen zijn geplunderd om hun bouwmetaal. Het kleine puin en mortel wijst op grondige afbraak alsmede op het afbikken ter plaatse van de materialen die geschikt voor hergebruik waren. Een put gevuld met mortelafslag en enkele vondsten van fragmenten van stenen raamkozijnen waarvan de heer de Vries melding maakte, passen goed in dit beeld van algemene afbraak en afvoer van bouwmetaal. Zelfs de fundamenten werden uitgegraven: mogelijk verschijnen de uitbraaksleuven in de boorprofielen als verdiepingen gevuld met fijn puin. De bakstenen zullen zijn verkocht, als zij al niet gebruikt zijn bij het optrekken van het rentmeestershuis. De heer Warmerdam meldde dat zgn. kloostermoppen regelmatig aan het licht komen bij de sloop van boerenwoningen in de omgeving, dus wij hebben niet ver te zoeken voor de reden voor de afbraak.

De aanleg van Fagel's hortus zal zeker tot verdere opruiming geleid hebben, al is de abdijbegraafplaats met rust gelaten onder de boomgaarden. Als rustplaats van de dochters van Holland's hoogste geslachten zullen de families hier zeker op hebben toegezien. Dit laatste restje van de abdij is genadeloos en geruisloos zeer recent opgeruimd, om plaats te maken voor een ruiterveld en een groententuin. De beenderen van de nonnen zijn oneerbiedig in de alles behalve aantrekkelijke bosjes gestort, tussen de gesloopte autos en ander afval. Voorwerpen die in het terrein regelmatig aangetroffen worden moeten derhalve beschouwd worden als losse vondsten, toevallig gevonden en zonder context. Als er ooit een poging ondernomen zou moeten worden de plattegrond van de abdij in zijn geheel vast te stellen, dan is, gezien de totale afbraak van de gebouwen, de enige mogelijkheid om een beeld te krijgen, grote vlakken open te trekken om het verloop van de uitbraaksleuven te volgen. Boren en zelfs kleine sleuven kunnen geen adequaat beeld opleveren.

Al was het resultaat teleurstellend - vooral voor diegenen die de uitarchiefstukken bekende praal dachten te zien herrijzen - benadrukt dit onderzoek weer eens hoe menselijke activiteiten vrijwel ieder blijf van toch vrij aanzienlijke gebouwen binnen korte tijd kunnen doen verdwijnen. Het bodemarchief is even kwetsbaar als het schriftelijk archief.

Literatuur

De Moor, G., 1982. Het onderwijs in het cisterciënzerinnenklooster Leeuwenhorst aan leken in de zestiende eeuw. Holland 14, 1982, 89-119.
 Wijntjes, Th.M. 1982. Het klooster Leeuwenhorst. Holland 14, 1982, 71-88.
 Mr. Caspar Fagel, 1634-1688. Jaarboek Centraal Bureau voor Genealogie 29, 1973, 219-222.

C. van Driël-Murray

ARCHIEFONDERZOEK EN DE ABDIJ LEEUWENHORST

In het Rijksarchief in Den Haag bevinden zich de rekeningen over het tijdvak 1410 en 1570 van de abdijs Leeuwenhorst, die heeft bestaan van 1261-1574. Deze zijn onder meer een goede bron voor wie geïnteresseerd is in de bouwgeschiedenis van het klooster.

Abdis Adriana van Roon (1497-1527) nam het initiatief om het klooster, de kerk en de overige gebouwen ingrijpend te renoveren. De berichten over deze renovatie, de bewaard gebleven afbeeldingen en de resultaten van een eventuele opgraving kunnen van groot nut zijn voor de reconstructie van de helaas, tijdens of na het beleg van Leiden in 1574, afgebroken abdijs. De abdis begon in 1501/02 haar vertrekken op te laten knappen. Deze bestonden uit twee verdiepingen met een boven- en een benedenzaal, een cel/slaapkamer en een keuken. Vlak bij de bovenzaal bevond zich de kinderkamer voor de scholieren, die in pensioen waren.

Vanaf 1503/04 ging men het verblijf van de priesters en de rentmeester inrichten. De bibliotheek van de priesters bevond zich vlak bij hun vertrekken. In 1506/07 werd ook het huisje van de priorin ingericht. In 1507/08 was de kloostergang aan de beurt, de gangdeuren werden verplaatst en er werd een venster aangebracht om glasramen in te zetten. In 1508/09 begon men aan de verbouwing van het "lavatorium" (de plaats waar de zusters zich wasten) en van de ziekenzaal, waarop een torentje werd aangebracht.

De leidekker dekte de noordkant van de ziekenzaal, de keuken van de abdis, de kloostergang en het lavatorium. De totale oppervlakte bedroeg 25,5 roede (96 m²). Omdat deze oppervlakte als ééngeheel werd opgegeven is het dus heel goed mogelijk dat deze vertrekken aan elkaar grensden.

In 1514/15 werden er vier kerkramen gemaakt, die op één glasvak na net zo hoog als breed waren en die in de Sint-Michielskapel van het ziekenverblijf geplaatst moesten worden.

In 1516/17 bouwde men acht kruiskozijnen in de refter (de eetzaal waar ook vlees gegeten mocht worden).

In 1518/19 hieuv men stutten, steunbalken en traceringen uit Bentheimer steen voor negen ramen, die om het altaar geplaatst werden. In 1521/22 werd er ijzer geleverd voor de makelaar (een rechttopstaande stijl staande op de bovenste bebalking, waaromheen de spits wordt gebouwd) van de nieuwe kerk, voor de sacristie, waarin twee ramen zaten en voor het portaal.

Bovendien schafte men de basementen voor 8 pilaren aan. Het dakoppervlak dat de leidekker dekte bedroeg 32 roeden (120,5 m²); voor het dak van het portaal was nog eens 1,5 roede (5,7 m²) lei nodig. Ook werd een deel van de oude dortoir (slaapzaal), die aan de kerk grensde, van leien voorzien.

In 1520/21 kocht men 24 voet Bentheimer steen, vier pilaren, acht kapitelen, acht basementen en acht sluitstenen voor de kerk. Vier pilaren werden in het westelijk deel van de kerk en vier in de sacristie geplaatst. In deze tijd werd er ook een nieuwe slaapzaal voor de zusters gebouwd.

In 1521/22 bracht men een avenchel (een bakstenen versiering in vlechtwerk of kantelen) op de gevel van de kerk aan. Deze was 56 voet breed (17,6 m). In 1522/23 werden er 10 pilaren gemaakt voor het oxaal, dat met een wenteltrap vanuit de kerk bereikt kon worden.

In 1523/24 kwam de kloostergang klaar en werden er twee ramen geleverd voor het kamertje van de abdis, dat boven de kloostergang lag.

Een tegenslag bij deze bouwactiviteiten was de brand, die in 1546/47 in de kloosterkeuken uitbrak. Ook andere vertrekken van het klooster hadden daarbij te lijden van brand- en/of waterschade. We weten der er in de kloosterkerk 14 beelden en 4 engelen beschadigd waren. De slaapzaal van de zusters was eveneens aangetast, want er kwam een nieuw raam in dat 33 voet (10,4 m) groot was.

Het zou verheugend zijn, als door een opgraving de positie van de verschillende kloosterruimten ten opzichte van elkaar duidelijker werd.

Geertruida de Moor